

УДК 342.537.91(477+100)

Войтенко Ю. М.кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри політології,ДВНЗ “Переяслав–Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди”
(Україна, Переяслав–Хмельницький), Voyt82@mail.ru**ІНСТИТУТ ІМПІЧМЕНТУ
У ПОЛІТИКО–ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ ТА СВІТУ**

Здійснюється огляд вітчизняної та світової практики процедури імпічменту до глави держави. Зазначається історичні особливості впровадження інституту імпічменту в Європі та США. Здійснено огляд законодавчої бази України щодо звинувачення, розслідування та усунення Президента України в порядку імпічменту. Визначено політико–правові підстави для звинувачення глави держави України та ряду країн світу, а також процес усунення його в порядку імпічменту. Надається власне бачення підстав усунення Президента України в порядку імпічменту та можливості використання прямого народовадда для відсторонення глави держави в Україні. У висновку вказується, що інститут імпічменту в Україні та ряду країн світу має спільні риси. Зокрема, для усунення глави держави в порядку імпічменту, необхідно мати кваліфіковану більшість голосів парламенту, котрий своїми голосами підтверджує доведення особливим судом кримінальної справи проти нього. При даному дослідженні використовувалися методи компаративного аналізу та співставлення.

Ключові слова: імпічмент, президент, парламент, глава держави, злочин, конституція, слідча комісія, недоторканність, державна зрада.

На сьогодні, Україна і світова спільнота виробили власний механізм функціонування системи стримувань і противаг, для унеможливлення зловживання владою однією державною інституцією. Одним з ключових критеріїв цієї системи є право розпуском президентом парламенту, що є більш реалістичним, а також використання процедури імпічменту до глави держави з боку парламенту у визначеному законом порядку. Саме останнє є проблемною складовою у частині реалізації процедури імпічменту до глави держави у разі скоєння ним злочину чи іншого суспільно–небезпечного діяння визначеного у чинному законодавстві даної держави.

Проблематика інституту імпічменту в Україні на світі була об’єктом уваги вітчизняних політологів, юристів, суспільствознавців. До таких варто віднести: О. Майданник [8]; А. Шевчук [14]; Р. Мартинюк [11]; Г. Малкіна [9;10]; С. Болдирев та Б.Ребриш [1]; І. Кресіна [5]; Т.Кузьма [7]; Б.Мохончук[12] тощо. Варто зазначити, що більшість дослідників досліджували проблеми інституту імпічменту в Україні, та у порівнянні з зарубіжним досвідом застосування даного інституту до глави держави.

Імпічмент як політико–правовий інститут є механізмом усунення високопосадовця (як правило – президента) з його посади у конституційний спосіб особливою більшістю голосів парламенту після вчинення ним посадового злочину (державна зрада чи інший злочин).

Поняття імпічменту виникло в Англії у XIV ст. як засіб боротьби проти свавілля королівських фаворитів: тоді Палата громад надала собі право віддавати королівських міністрів під суд Палати Лордів. Раніше це право належало тільки королеві. Процедура висунення палатою громад кримінального звинувачення перед палатою лордів отримала назву “імпічмент”. У британській історії востаннє імпічмент застосовувався у 1806 р. З британських законів поняття перейшло в конституцію США, де стало позначати висунення нижньою палатою звинувачення перед сенатом проти посадової особи (судді, губернатора і до президента

країни). Верхня палата, як і в Англії, виступає як судова інстанція, і президент не має права помилування за вироками Сенату. В історії США два президенти були піддані процедурі імпічменту Палатою Представників США, але виправдані потім Сенатом, і таким чином не набрали необхідних 2/3 голосів: Ендрю Джонсону 1868р. (справа про незаконну відставку військового міністра) і Білл Клінтон 1998–1999рр. (справа про лжесвідчення перешкоджання правосуддю у зв’язку з історією з Монікою Левінскі). У 1974 президент Річард Ніксон також був підданий імпічменту Палатою Представників у справі Ватергейту, пішов у відставку, перш ніж питання було розглянуте Сенатом (швидше за все, вирок був би звинувачувальним). Це дозволило його наступникові Джеральду Форду помилувати Ніксона. Імпічмент також застосовувався декілька разів до американських посадовців нижчого рангу [3].

У наш час у більшості країн світу цим словом прийнято називати процес звільнення голови держави (президента, канцлера, прем’єр–міністра тощо) з посади.

Не стала виключенням і Україна. З метою налагодження системи стримувань і противаг у політичній системі країни, був впроваджений інститут імпічменту глави держави. Так, в Конституції України міститься механізм усунення президента у порядку імпічменту. Зокрема, у статті 111 зазначається: “Президент України може бути усунений з поста Верховною Радою України в порядку імпічменту у разі вчинення ним державної зради або іншого злочину. Питання про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту ініціюється більшістю від конституційного складу Верховної Ради України. Для проведення розслідування Верховна Рада України створює спеціальну тимчасову слідчу комісію, до складу якої включаються спеціальний прокурор і спеціальні слідчі. Висновки і пропозиції тимчасової слідчої комісії розглядаються на засіданні Верховної Ради України. За наявності підстав Верховна Рада України не менш як двома третинами від її конституційного складу приймає рішення про звинувачення Президента України. Рішення про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту приймається Верховною Радою України не менш як трьома четвертими від її конституційного складу після перевірки справи Конституційним Судом України і отримання його висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про імпічмент та отримання висновку Верховного Суду України про те, що діяння, в яких звинувачується Президент України, містять ознаки державної зради або іншого злочину” [4].

Отже, Президента України можна усунути з посади в порядку імпічменту внаслідок вчинення ним державної зради або іншого злочину. Згідно Кримінального кодексу України, злочином є суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб’єктом злочину; державна зрада – діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України; перехід

на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України [6].

Можна побачити, що законодавець вирішив виділити особливий вид злочину, як державна зрада. Хоча з огляду на вищезазначене визначення, то навряд чи глава держави міг би перейти на бік ворога, займатися шпигунством та здійснювати підривну діяльність проти України. Таким чином, це невіддале виокремлення носить нереалістичний характер на відміну від “іншого злочину”. На думку автора, доцільно було передбачити в звинуваченні глави держави, недотримання ним присяги, у якій міститься ключовий перелік його основних функцій. Зокрема, згідно статті 104 КУ, новообраний Президент України зачитує: “...присягаю на вірність Україні. Зобов’язуюсь усіма своїми справами боронити суверенітет і незалежність України, дбати про благо Вітчизни і добробут Українського народу, обстоювати права і свободи громадян, додержуватися Конституції України і законів України, виконувати свої обов’язки в інтересах усіх співвітчизників, підносити авторитет України у світі” [4]. Ключовим є конкретність “додержуватись Конституції України і законів України”, оскільки згідно статті 19 КУ: “Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов’язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України” [Там само].

Щодо проведення процедури імпічменту, то згідно ЗУ “Про регламент Верховної Ради України”, зокрема у стт.172 зазначається: “Верховна Рада більшістю голосів народних депутатів від її конституційного складу приймає рішення щодо ініціювання питання про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту та включення його до порядку денного сесії Верховної Ради як невідкладного. Про прийняття такого рішення Голова Верховної Ради України терміново повідомляє Президента України” [2]. Відповідно до Закону України “Про регламент Верховної Ради України” для проведення розслідування Верховна Рада України створює спеціальну тимчасову слідчу комісію, до складу якої включаються спеціальний прокурор і спеціальні слідчі. До складу спеціальної тимчасової слідчої комісії входять народні депутати з урахуванням принципу пропорційного представництва депутатських фракцій (депутатських груп), спеціальний прокурор і троє спеціальних слідчих. У разі обрання спеціальним прокурором та спеціальним слідчим народного депутата враховується принцип пропорційного представництва депутатської фракції (депутатської групи) у спеціальній тимчасовій слідчій комісії [Там само]. Після закінчення обговорення висновку спеціальної тимчасової слідчої комісії Верховна Рада переходить до розгляду внесеного народними депутатами – членами спеціальної тимчасової слідчої комісії проекту постанови Верховної Ради про звинувачення Президента України чи проекту постанови Верховної Ради про припинення розгляду питання про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту (стт.183). У разі одержання висновків Конституційного Суду України та

Верховного Суду України відповідно про додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про імпічмент і про те, що діяння, в яких звинувачується Президент України, містять ознаки державної зради або іншого злочину, Верховна Рада таємним голосуванням шляхом подачі бюлетенів приймає постанову про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту (стт.187). Постанова Верховної Ради про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту вважається прийнятою, якщо за неї проголосувало не менш як три чверті народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради [Там само]. З моменту оголошення головуючим на пленарному засіданні про дострокове припинення повноважень Президента України у зв’язку з усуненням його з поста в порядку імпічменту на період до обрання і вступу на пост нового Президента України обов’язки Президента України виконує Прем’єр–міністр України [Там само]. До речі, у даному законі, зокрема п.8. статті 187, міститься правова колізія з чинною Конституцією України (статтею 112), зокрема щодо виконання обов’язків Президента України Прем’єр–міністром України. Насправді ж, згідно чинною Конституцією України з правками від 8 грудня 2004 року, у зв’язку з переходом з президентсько–парламентської до парламентсько–президентської форми правління, виконання обов’язків Президента України покладається на Голову Верховної Ради України (а не Прем’єр–міністра України, що зазначено у чинному ЗУ “Про регламент Верховної Ради України”).

Також варто наголосити, що хоч Президент України користується недоторканністю (згідно стт.105 Конституції України), процедура усунення його у порядку імпічменту є конституційною, про що йдеться у Рішенні Конституційного Суду України: “обмеження права недоторканності глави держави передбачене в Основному Законі України лише в разі розгляду Верховною Радою України питання про імпічмент” [13]. Також у даному Рішенні зазначається: “конституційна процедура розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту здійснюється без порушення проти нього кримінальної справи” [Там само].

Таким чином, лише після усунення особи з посади Президента України в порядку імпічменту, після вчинення ним злочину, порушується проти цієї особи кримінальна справа і після обвинувального рішення суду дана особа притягується до кримінальної відповідальності. До речі, згідно чинного законодавства України (стт.105 КУ), у разі усунення особи з посади Президента України в порядку імпічменту, дана особа позбавляється звання Президента України.

Також варто зазначити, що згідно статті 102 Конституції України Президент України є главою держави і виступає від її імені, а також є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. Тому використовується особлива процедура позбавлення у гаранта державного суверенітету його посадових обов’язків у вигляді імпічменту. Імпічмент використовується, в першу

чергу, як механізм контролю суспільства за інституціями публічної влади. Зазначене положення повинно спонукати президента не вчиняти діянь, що можуть посягати на основи національної безпеки, та відповідати за ці дії.

Інституційно, окрім усунення Президента України і порядку імпічменту, відсутній механізм позбавлення особи на посаді Президента України його повноважень. Тобто, народ, котрий (згідно статті 5 Конституції України) є носієм суверенітету та єдиним джерелом влади в Україні, не має політико-правового механізму усунення Президента України з посади, у разі вчинення ним антиконституційних дій, котрі не набрали необхідної кількості голосів у парламенті. Тобто, з одного боку народ є носієм суверенітету, котрий шляхом прямого виборчого права наділяє особу на посаді Президента України усіма необхідними конституційними повноваженнями, не може відкликати чи усунути главу держави з його посади. В Україні, згідно статті 3 Конституції України, держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а згідно статті 8 норми Конституції України є нормами прямої дії. Отже, відповідальність держави, а значить і її глави перед людьми, має носити імперативний характер і передбачати санкції за їх недотримання чи порушення. Оскільки, згідно статті 68 КУ, народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії, то саме шляхом всеукраїнського референдуму народ має право позбавити повноважень ту чи іншу особу на посаді Президента України. Адже, згідно статті 74 КУ, референдум не допускається щодо законопроектів з питань податків, бюджету та амністії. Питання позбавлення посад державних високопосадовців, зокрема політиків найвищого рангу (у даному випадку – президента) не заборонено, згідно чинного законодавства України, ставити на всеукраїнський референдум, а отже потенційно можливо.

Досить цікавим є світовий політико-правовий досвід впровадження інституту імпічменту. Що стосується підстав для імпічменту, то у Хорватії, Австрії та Молдові такою підставою є порушення конституції; у Туркменістані, Угорщині та Македонії – порушення конституції та законів; Туреччині, Казахстані та Чехії – державна зрада; Білорусія, Грузія та Вірменія – вчинення тяжких злочинів [14]. Що стосується глави держави, то підставами його усунення у порядку імпічменту є: зрада батьківщини (Фінляндія); порушення конституції, зрада, хабарництво та інші тяжкі злочини (Філіппіни); грубе порушення конституції, порушення присяги, вчинення злочину (Литва); державна зрада чи посягання на конституцію (Італія); державна зрада чи порушення конституції (Болгарія, Грузія); “погане виконання своїх обов’язків” (Аргентина); “невірність конституційному ладу” (Єгипет) [Там само]; державна зрада або “вчинок що безчестить або морально ганьбить главу держави” (Кіпр); умисне порушення конституції або будь-якого іншого федерального закону (Німеччина). Так, 2004 року в порядку імпічменту був усунений з поста президент Литви Р. Паксас через “грубе порушення Конституції”.

Що стосується процедури усунення високопосадовця з посади в порядку імпічменту, то у різних країнах вона має свої особливості. Наведемо приклад з найбільш впливових країн світу з різними формами правління (парламентська, президентська та змішана) та системою стримувань і противаг.

Так, у Німеччині особлива специфіка застосування імпічменту до президента країни, який, до-речі, має обмежене коло повноважень, котрі здебільшого стосуються виконавчої влади, оскільки Німеччина є парламентською республікою. Так, Бундестаг (нижня палата парламенту) або Бундесрат (верхня палата парламенту) може порушити перед Федеральним конституційним судом обвинувачення проти Федерального президента в умисному порушенні ним Основного закону чи іншого федерального закону. Пропозиція про порушення звинувачення має бути представлено не менше ніж чвертю голосів членів Бундестагу або чвертю голосів членів Бундесрату. Для вирішення питання про порушення звинувачення потрібна більшість у дві третини голосів членів Бундестагу або в дві третини голосів членів Бундесрату. Звинувачення підтримується уповноваженим, що висунув звинувачення даного органу. Якщо Федеральний конституційний суд встановить, що Федеральний президент винен в умисному порушенні Основного або іншого федерального закону, він може оголосити про позбавлення його посади. Після порушення звинувачення він має право тимчасовим розпорядженням постановити, що Федеральний президент не може виконувати свої посадові функції.

У США процедура імпічменту рідко використовується як спосіб контролю діяльності президента, так як на практиці її досить важко реалізувати, адже США є президентською республікою. Дана процедура припускає, що офіційні особи виконавчої гілки влади можуть бути піддані імпічменту при виконанні двох умов: більшість голосів Палати представників і засудження Сенатом. Якщо дві третини сенаторів проголосують за звинувачення, то офіційна особа відсторонюється від посади. Важливою умовою, так само є те, що при відстороненні президента нових виборів не призначається, а обов’язки першої особи країни переходять по ланцюжку в якій передбачено 16 посадових осіб.

Глава Російської Федерації може бути відсторонений від посади Радою Федерації лише на підставі висунутого Державною Думою звинувачення у державній зраді або скоєння іншого тяжкого злочину, підтвердженого висновком Верховного Суду Російської Федерації про наявність у діях Президента Російської Федерації ознак злочину і висновком Конституційного Суду про дотримання встановленого порядку висунення звинувачення. Рішення Державної Думи про висунення звинувачення і рішення Ради Федерації про відмові від посади повинні бути прийняті двома третинами голосів від загальної кількості в кожній з палат за ініціативою не менше однієї третини депутатів Державної Думи і при наявності висновку спеціальної комісії, утвореної Державною Думою. Рішення Ради Федерації про відмові від посади має бути прийняте не пізніше ніж у тримісячний термін після висунення Державною Думою звинувачення проти Президента. Якщо в цей термін

рішення Ради Федерації нічого очікувати прийнято, обвинувачення проти Президента вважається відхиленням. У всіх тих випадках, коли Президент Російської Федерації не в змозі виконувати свої обов'язки, їх тимчасово виконує Голова Уряду Російської Федерації.

Таким чином, в більшості країн процедура імпічменту глави держави має ускладнену процедуру як юридичного, так і політичного характеру. Окрім того, доведення до суду високопосадовця і притягнення його до кримінальної відповідальності за скоєний злочин має бути підтверджено та схвалено кваліфікованою парламентською більшістю, котра складає 2/3 або 3/4 (Ісландія, Білорусь, Фінляндія, Казахстан, Україна) від конституційного складу парламенту країни. Необхідність інституту імпічменту, у політичному відношенні пов'язаний з системою стримувань і противаг, адже президент має право, у визначеному законом випадках, розпускати парламент; у юридичному – з відповідальністю за потенційний злочин перед людиною, суспільством чи державою, адже президент є такою ж людиною як і всі інші, котра на певний час займає найвищу посаду в країні.

Список використаних джерел

1. Болдирев С., Ребриш Б. Підстави проведення імпічменту глави держави за Конституцією України: перспективи удосконалення // Державне будівництво та місцеве самоврядування / С. Болдирев, Б. Ребриш. – 2012. – Вип. 23. – С. 106–115.
2. Закон України “Про регламент Верховної Ради України” [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1861-17/page7>
3. Імпічмент. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Імпічмент>
4. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>
5. Кресіна І. О. Інститут імпічменту: порівняльний політико-правовий аналіз / І. О. Кресіна, А. А. Коваленко, С. В. Балан. – К. : Юрид. думка, 2004. – С. 127–128.
6. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page4>
7. Кузьма Т. Інститут імпічменту: політико-правовий аналіз / Т. Кузьма // Наук. вісн. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. – 2010. – №4. – С. 149.
8. Майданник О. Інститут імпічменту президента: конституційно-правова природа, функціональна належність / О. Майданник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/2358/54/>
9. Малкіна Г. Імпічмент президента: міф і реальність // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія і політологія / Г. Малкіна. – 2008. – №89–90. – С. 116–118.
10. Малкіна Г. Політична відповідальність глави держави. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php>
11. Мартинюк Р. Інститут імпічменту в Україні: ваді вітчизняної моделі // Право України / Р. Мартинюк. – 2008. – №2. – С. 105–108.
12. Мохончук Б. С. Щодо питання про класифікацію існуючих моделей імпічменту (теоретичний аспект) / Б. С. Мохончук // Форум права. – 2011. – №4. – С. 501.
13. Рішення Конституційного Суду України №19-рп/2003 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-03>
14. Шевчук А. З. Підстави імпічменту: конституційно-правові норми та практика їх реалізації // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2012. – Вип. 618. Правознавство / А. З. Шевчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lawreview.chnu.edu.ua/visnuku/st/618/9.pdf>

References

1. Boldyrjev S., Rebrish B. Pidstavy provedennja impichmentu glavy derzhavy za Konstytucijeju Ukrainy: perspektivy udoskonalennja // Derzhavne budivnytvo ta misceve samovrjaduvannja / S. Boldyrjev, B. Rebrish. – 2012. – Vyp.23. – S. 106–115.
2. Zakon Ukrainy “Pro reglament Verhovnoi Rady Ukrainy” [Elektronnyj resurs] / Oficijnyj sayt Verhovnoi Rady Ukrainy. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1861-17/page7>
3. Impichment. – Rezhym dostupu: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Impichment>
4. Konstytucija Ukrainy vid 28.06.1996 №254k/96-VR [Elektronnyj resurs] / Oficijnyj sayt Verhovnoi Rady Ukrainy. – Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>
5. Kresina I. O. Instytut impichmentu: porivnjal'nyj polityko-pravovij analiz / I. O. Kresina, A. A. Kovalenko, S. V. Balan. – K. : Juryd. dumka, 2004. – S. 127–128.
6. Kryminal'nyj kodeks Ukrainy [Elektronnyj resurs] / Oficijnyj sayt Verhovnoi Rady Ukrainy. – Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page4>
7. Kuz'ma T. Instytut impichmentu: polityko-pravovij analiz / T. Kuz'ma // Nauk. visn. Rivnen. derzh. gumanit. un-tu. – 2010. – №4. – S. 149.
8. Majdannik O. Instytut impichmentu prezydenta: konstytucijno-pravova pryroda, funkcional'na nalezhnist' / O. Majdannik [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://vuzlib.com/content/view/2358/54/>
9. Malkina G. Impichment prezydenta: mif i real'nist' // Visnyk Kyi'vs'kogo nacional'nogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Filosofija i politologija / G. Malkina. – 2008. – №89–90. – S. 116–118.
10. Malkina G. Politychna vidpovidal'nist' glavy derzhavy. – Rezhym dostupu: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php>
11. Martynjuk R. Instytut impichmentu v Ukraini: vady vitchyznanoi modeli // Pravo Ukrainy / R. Martynjuk. – 2008. – №2. – S. 105–108.
12. Mohonchuk B. S. Shhodo pytannja pro klasyfikaciju isnujuchyh modelej impichmentu (teoretychnyj aspekt) / B. S. Mohonchuk // Forum prava. – 2011. – №4. – S. 501.
13. Rishennja Konstytucijnogo Sudu Ukrainy №19-rp/2003 [Elektronnyj resurs] / Oficijnyj sayt Verhovnoi Rady Ukrainy. – Rezhym dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-03>
14. Shevchuk A. Z. Pidstavy impichmentu: konstytucijno-pravovi normy ta praktyka ih realizacii // Naukovyj visnyk Chernivec'kogo universytetu. – 2012. – Vyp.618. Pravoznavstvo / A. Z. Shevchuk [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://lawreview.chnu.edu.ua/visnuku/st/618/9.pdf>

Voytenko Y. M., Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Department of Political Science, State University “Perejaslav–Khmelnitsky State Pedagogical University named Gregory Skovoroda” (Ukraine, Perejaslav–Khmelnitsky), Voyt82@mail.ru

Institute of impeachment in political and legal system in Ukraine and worldwide

This article reviews the national and international practice to the impeachment of the President. Marked introduction of a historical features of impeachment in Europe and the USA. Done overview of the legal framework of Ukraine on charges, investigation and removal of the President of Ukraine impeachment. Defined political and legal basis for the accusation president of Ukraine and a number of countries, as well as the elimination of its impeachment. Available own vision grounds removal of the President of Ukraine in the impeachment and use of direct democracy for the removal of the President of Ukraine. The opinion states that the institute impeachment in Ukraine and some countries have in common. In particular, the removal of the President by impeachment must have a qualified majority vote of Parliament, which confirms their voices bring particular criminal case against him. In this study used methods of comparative analysis and comparison.

Keywords: *impeachment, the president, the parliament, the president, the crime, the Constitution, commission of inquiry, integrity, high treason.*

Войтенко Ю. Н., кандидат исторических наук, доцент, доцент кафедры политологии, ГВУЗ “Переяслав–Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды” (Украина, Переяслав–Хмельницкий), Voyt82@mail.ru

Інститут імпічмента в політико-правовій системі України и мира

Предпринимается обзор отечественной и мировой практики процедуры импичмента главе государства. Отмечается исторические особенности внедрения института импичмента в Европе и США. Осуществлен обзор законодательной базы Украины по обвинению, расследования и устранения Президента Украины в порядке импичмента. Определены политико-правовые

основания для обвинения главы государства Украины и ряда стран мира, а также процесс устранения его в порядке импичмента. Предоставляется собственное видение оснований смещения Президента Украины в порядке импичмента и возможности использования прямого народовластия для устранения главы государства в Украине. В заключении указывается, что институт импичмента в Украине и ряда стран мира имеет общие черты. В частности, для устранения главы государства в порядке импичмента, необходимо иметь квалифицированное большинство голосов парламента, который своими голосами подтверждает доказательства особым судом уголовного дела против него. При данном исследовании использовались методы сравнительного анализа и сопоставления.

Ключевые слова: импичмент, президент, парламента, глава государства, преступление, конституция, следственная комиссия, неприкосновенность, государственная измена.

* * *

УДК 94(477)“1923/1939”

Бегей І. І.

кандидат політичних наук, докторант,
доцент кафедри суспільних дисциплін,
Львівський інститут банківської справи
Університету банківської справи НБУ
(Україна, Львів), oleg-muravskiy@ukr.net

УКРАЇНЬКА ЛІВИЦЯ ГАЛИЧИНИ В УМОВАХ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ: БОРОТЬБА ЗА УКРАЇНІЗАЦІЮ ШКІЛЬНИЦТВА

Проаналізовано ставлення соціалістичних та комуністичних сил Галичини до освітньої політики Другої Речі Посполитої. На конкретних прикладах показано її колонізаційний характер, виокремлено засоби боротьби української лівиці із закриттям українських шкіл та утравістичною політикою Варшави. Проаналізовано окремі статті в періодичних органах Української радикальної партії – Української соціалістично-радикальної партії (УРП-УСРП), які стосувалися становлення та розвитку шкільництва на західноукраїнських землях у першій половині ХХ ст. Відзначено, що упродовж 1920–1930-х рр. українці Галичини зазнали дискримінації у мовно-культурній сфері, а основним засобом лівиці у відстоюванні інтересів титульного населення залишалися виступи в періодичній пресі, протестні акції, законопроекти у вищому законодавчому органі Польщі, які, однак, не приносили відчутних результатів.

Ключові слова: Польща, партія, школа, двомовність.

В умовах політичної системи Другої Речі Посполитої українські партії лівого спектру надзвичайно важливого значення надавали проблемі національно-культурного розвитку українців, передусім – шкільництву. Побудова української школи – незмінний лейтмотив діяльності української лівиці в Галичині. Саме у 1920–1930-х рр. українські ліві, передусім соціалісти-радикали, розгорнули активну роботу у двох напрямках: перший – боротьба із ополчення та поширенням польських народних шкіл і, другий, – утворення українських вчительських товариств. Обидва напрями зустріли опір серед польського населення краю та політичних сил, які репрезентували інтереси цієї національності.

Сучасні українські та польські науковці надають надзвичайно важливого значення дослідженню комплексу проблем, пов'язаних із розвитком системи освіти на західноукраїнських землях у першій половині ХХ ст. Проте в історико-політологічних розвідках відсутні окремі сюжети цієї тематичної ніші, що зумовлює актуальність статті. Її джерельну основу становлять архівні документи, спогади та матеріали періодичної преси.

Починаючи із початку ХХ ст. у Галичині розгорнулася боротьба між українцями та поляками за вплив на національно-культурне життя в Галичині. Щодо шкільництва, протидіяти Крайовій шкільній раді, де більшість утримували поляки, ліві політичні сили Галичини не мали реальної змоги, вони, як і націонал-

демократи, підтримували ідею створення українських учительських товариств, які повинні буди б дбати про українізацію місцевої школи та соціальне забезпечення українських педагогів. Союзниками соціал-демократів та радикалів виступили учительські організації – “Взаїмна поміч галицьких та буковинських вчителів” (1905 р.) та “Учительська громада” (1908 р.).

Власне за допомогою учительських товариств, а також широких кіл громадськості під впливом націонал-демократів та соціалістів українська школа завойовувала все більший вплив у Галичині: якщо у 1911 р. у краї функціонувало 2514 урядових початкових шкіл з українською мовою навчання, то у 1913 р. – 2613. У 1912 р. у Галичині нараховувалося сім державних українських гімназій, планувалося відкриття декількох класів української приватної середньої школи. Напередодні Першої світової війни існувало вісім державних українських гімназій (Львів, Перемишль, Тернопіль, Коломия, Станиславів, Вижниця, Кіцмань, Чернівці) та чотири приватні (Рогатин, Яворів, Городенка, Львів) [1, с. 2].

Після закінчення Першої світової українська лівиця (радикали та соціал-демократи) перебувала у вкрай важкому становищі, що не дозволило на належному рівні підтримати українську школу та учительські товариства. Рішення Ради держав Антант від 14 березня 1923 р. про приєднання Східної Галичини до складу Польської держави прискорило колонізацію українських освітніх закладів, значно ускладнило діяльність українських політичних партій лівого спектру, передусім тих, які опиралися на комуністичну ідеологію (наприкінці 1923 р. на етнічних українських територіях ліквідовано 827 українських шкіл, у 1924–1925 рр. – 303) [2, с. 1].

В умовах боротьби із комуністичними силами (Комуністична партія Західної України (КПЗУ), Українська соціал-демократична партія (УСДП), протидіяти колонізації української школи, де-факто, могла тільки Українська радикальна партія (УРП). На засіданні її Головної Управи уже 29 вересня 1923 р. підготовлено комунікат у якому закликано всіх партійних діячів незалежно від політичних уподобань “всякими засобами протидіяти нищенню української школи, а зокрема піддержати матеріально і морально українську молодь в її боротьбі за Українські Високі Школи”. Аналогічні завдання відображали й резолюції партійного з'їзду УРП, який відбувся у квітні 1924 р.

Проте через декілька місяців – 31 липня 1924 р. вищий законодавчий орган Польщі ухвалив “Закон про деякі положення в організації шкільництва”, (т.зв. “кресовий шкільний закон”) [2, с. 1]. Згідно з цим документом у державних школах, на територіях де проживало 25% непольського населення батьки, за умов наявності в шкільній окрузі 40–а дітей шкільного віку, могли отримати освіту рідною мовою [3, с. 3]. Закон не дозволяв українцям ініціювати відкриття власних народних шкіл і передбачав утворення в Галичині “спільних шкіл” для “згідного співжиття людности національно мішаних земель” [4, с. 1].

Саме ст.6 документу передбачала об'єднання в окремих місцевостях польських та українських шкіл в “одну спільну двомовну”. Після об'єднання шкіл передбачалося, що українською мовою